

Η Κατάρρα της Ασίας ή η Μάστιγα της Ασίας

υπό Γεωργίου Χόρτον

Επιμέλεια αναδημοσίευσως υπό Χριστοδούλου Πέτσα.

(Η δημοσίευση γίνεται για ν' αποδειχθεί με επίσημα ντοκουμέντα η γενοκτονία που διέπραξε η Τουρκία σε βάρος του Χριστιανικού πληθυσμού στην Τουρκία στα χρόνια 1914—1922).

Εισαγωγή

Η Ελλάδα είναι μια χώρα που αγαπά πάντα την ειρήνη. Η στάση της στη διεθνή κοινωνία βασίζεται πάντοτε στο σεβασμό και στην υπακοή των επικρατούσων διεθνών αρχών, συμβάσεων και συμφωνιών. Η Ελλάδα είναι πρόθυμη ν' αναπτύξει τις σχέσεις της με οποιαδήποτε χώρα στον κόσμο. Η Ελλάδα ουδέποτε διέπραξε προκλήσεις. Ούτε έχει ενεργήσει κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να δημιουργήσει ένταση στις σχέσεις της με άλλες χώρες, ιδιαίτερα με τις γειτονικές της χώρες. Η Ελλάδα ουδέποτε έχει καταδικασθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας ή από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Ούτε έχει ποτέ αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών. Η Ελλάδα ουδέποτε έχει προωθήσει οιασδήποτε αξιώσεις βασισμένες σε γεωγραφικά ή γεωφυσικά επιχειρήματα.

Παρ' όλα τούτα τα γεγονότα μένουμε μπροστά σε σταθερά και ατακτοποίητα ελληνοτουρκικών συζητήσεων, με αποτέλεσμα να παρατηρείται ένταση και να δημιουργούνται κακές σχέσεις ανάμεσα στις δυο αυτές χώρες, την Ελλάδα και την Τουρκία, που επηρεάζονται από κάποιες εκβάσεις, όπως είναι το Κυπριακό ζήτημα και το δίπλευρο φιλονικιών, οροθεσία ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας, εναέριος χώρος υπεράνω του Αιγαίου Πελάγους, Θαλάσσιος χώρος των νήσων κ.λ. Όλα τούτα δημιουργήθηκαν εξαιτίας της Τουρκίας, η οποία στην επιδίωξη να τροποποιήσει το υφιστάμενο Statu Quo στο Αιγαίο Πέλαγος το οποίον υπάρχει, χωρίς

το παραμικρό πρόβλημα, για περισσότερα από 50 χρόνια.

Τώρα αν στραφούμε πίσω στην όλη πορεία των γεγονότων, τα οποία έκαμαν την συνθήκη της Λωζάνης δυνατή, εμείς συναντούμε μια σπουδαία μαρτυρία, μια προσωπικότητα της οποίας η συνεισφορά στο θέμα βοηθεί να ρίψει φως πάνω στην κύρια Ελληνοτουρκική φιλονικία και πάνω στα προβλήματα εκείνου του καιρού και να μας επιτρέψει ν' αντιληφθούμε γιατί αυτά τα προβλήματα εξακολουθούν να υπάρχουν ακόμη και σήμερα. Τούτος ο άνθρωπος ήτο ο Γεώργιος Χόρτον, ο Αμερικανός Πρόξενος στη Σμύρνη από 1911—1917 και 1919—1922.

Όπως είναι γνωστό ο Γ. Χόρτον αφιέρωσε το καλύτερο μέρος της ζωής του να βοηθήσει εκείνους που εχρειάζοντο την βοήθεια του. Γι αυτό κατέβαλε ασύγκριτες προσπάθειες να εξηγήσει σ' εκείνους που είχαν τη δύναμη το αποτέλεσμα τούτων των πραγματικοτήτων και των ειδικών συνθηκών και να πείσει την Αμερική να πολεμήσει την αδικία, και, αν ακόμη, ενεργούσα προς την κατεύθυνση αυτή κατέληγε σε σύγκρουση με τα άμεσα συμφέροντα της. Στη διάρκεια του Α' Ευρωπαϊκού πολέμου και προτού ακόμη οι Ηνωμένες Πολιτείες μπουν ενάντια της Γερμανίας, αυτός είχε επιφορτισθεί με τα ενδιαφέροντα εις την Μ. Ασία της Βρετανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Ρωσίας, της Σερβίας και της Ρουμανίας. Για όλες τις υπηρεσίες του στη διάρκεια του Πολέμου, αυτός πήρε τις ευχαριστίες των Κυβερνήσεων της Αγγλίας και Γαλλίας, παρασημοφορήθηκε επίσης από τον Πάπα Γρηγόριο το Μέγα για την προστασία που παρέσχε στους Χριστιανούς και έγινε αρχηγός του Τάγματος του Σωτήρος υπό

της Ελληνικής Κυβέρνησης. Και η Κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών από μέρος της έπρεπε να έχει δει την ανάγκη για ένα άνθρωπο ο οποίος μπορούσε να ληφθεί καλά υπόψη απ' όλες τις πλευρές σε μια τόσο ευαίσθητη περιοχή και την οποία γνώριζε τόσο καλά.

Δυο αξιοσημείωτες εργασίες του Γεωργίου Χόρτον έπρεπε να είχαν υπολογισθεί κατά τον πιο σοβαρό λόγο από τη Κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών. Η πρώτη αφορά την τελική έκθεση προς το Τμήμα του Υπουργείου Εξωτερικών για το κάψιμο της Σμύρνης και φέρει τίτλο «Το Εγγύς Ανατολικό Πρόβλημα» με ημερομηνία 27.9.1922 και η δεύτερη μερικά κεφάλαια του βιβλίου του με τίτλο «Η Κατάρα της Ασίας ή η Μάστιγα της Ασίας» που τυπώθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής το 1926, εκκυκλοφόρησε εδώ και λήφθηκε υπόψη σαν προφητική διαθήκη: «Οι πραγματικοί προσοδευτικά εργά-

τες φεύγουν» αυτός έγραφε «και οποιαδήποτε ανάπτυξη της χώρας σταματά για πάντα». Η πρόβλεψη του Χόρτον, ότι η ασφάλεια των Βαλκανίων και η ειρήνη στη Ευρώπη θα εκτεθούν σε κίνδυνο, βρήκαν την δικαίωση τους, τόσο στην Κύπρο, όσο και στην περίπτωση της Αλεξανδρέτας, της Ίμβρου και Τενέδου, ενώ σ' αυτές τις ώρες που περνούμε οι κώδωνες είναι έτοιμοι να ηχήσουν τον κίνδυνο στο Αιγαίο Πέλαγος και την Θράκη.

Από τα γραφόμενα του Χόρτον που θ' ακολουθήσουν κάθε αναγνώστης μπορεί εύκολα να καταλήξει στο συμπέρασμα, πως η στάση των Τούρκων δεν έχει αλλάξει από τον καιρό του Χόρτον και πως από την όλη περιγραφή επί της απειλής των Τούρκων, εκείνης της περιόδου, αποκαλύπτει τη μόνιμη απειλή των Τούρκων ενάντια στο δυτικό κόσμο της σήμερο.

Μέρος Ι

Έκθεση για το κάψιμο της Σμύρνης

Γενικό Προξενείο της Αμερικής, Αθήνες, Ελλάδα 27 Σεπτεμβρίου 1922.

Θέμα: Το πρόβλημα της Εγγύς Ανατολής.

Έντιμο Γραμματέα

της Κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών Ουάσιγκτων

Κύριε,

Έχω την τιμή να υποβάλω προς το υμμέτερο τμήμα μια έκθεση για ό,τι έχει γίνει και τι μέλλει να γίνει στην Εγγύς Ανατολή, με σύντομη ομιλία πάνω στα γεγονότα και με έκθεση των λόγων που έχουν οδηγήσει στην φρικτή τραγωδία, που έχει εκτελεσθεί στη Σμύρνη.

Έχω την τιμή να επισύρω την προσοχή

του υμετέρου Τμήματος στο γεγονός πως αμέσως μετά την αποβίβαση του Ελληνικού Στρατού στη Σμύρνη, τηλεγράφησα ότι αυτή θα αποδείξει μια δεύτερη «Συρακούσια Αποστολή» θέλοντας με τη φράση τούτη να κάμω αναφορά στον πόλεμο ενάντια στις Συρακούσες στα 413π.χ. ο οποίος οδήγησε στην πλήρη εκκένωση της Αθηναϊκής ηγεμονίας επί του αρχαίου κόσμου.

Σ' άλλο μήνυμα του οποίου την ημερομηνία δεν μπορώ ν' αναφέρω τώρα, γιατί τα αρχεία βρίσκονται στην Σμύρνη, πρόλεγα ότι εάν η Ελληνική στρατιά αποσυρθεί από την Μικρασία θα ακολουθηθεί από ολοκληρω τον Χριστιανικό πληθυσμό και τόνιζα μάλιστα πως όποιος δεν μπορούσε να προβλέψει τούτο δεν ήταν οικείος με την τοποθέτηση της Εγγύς Ανατολής και την νοημοσύνη των κατοίκων

της. Ένα αντίγραφο του μηνύματος τούτου υποβλήθηκε και στην Κωνσταντινούπολη και ενθυμούμαι, πως πήρα μίαν επεξηγήση του γεγονότος, πως η νέα Τουρκική διοίκηση, που επρόκειτο ν' αναλάβει την εξουσία, θα ήταν μια ευγενής, καλοκάγαθη και φιλόανθρωπη διοίκηση.

Βεβαίως σε κάποιους κύκλους η βδελυρά και αισχρά διαγωγή των Τούρκων στην Σμύρνη θα εξηγηθεί από τη λύσσα που δημιουργήθηκε ανάμεσα στους Τούρκους, εξαιτίας της ερήμωσης που προξενήθηκε από τον Ελληνικό στρατό κατά την υποχώρησή του απ' αυτή την πόλη. Έχω υπηρετήσει στην προξενική υπηρεσία στην Εγγύς Ανατολή για τριάντα σχεδόν χρόνια και υπάρχουν μερικά πράγματα τα οποία όλοι οι άνθρωποι, που έχουν μακρά διαμονή σε τούτη τη χώρα, απόλυτα γνωρίζουν. Μετά τη στυγερή (θηριώδη) και τρομερά σφαγή των Αρμενίων το 1915, περί της οποίας είχα πληροφορήσει το υμέτερο τμήμα με ολοκληρωμένους λογαριασμούς, που μου είχαν δοθεί από ιθαγενείς Αμερικανούς, που υπήρξαν αυτοίπτες μάρτυρες και οι οποίοι αντιπροσώπευαν Αμερικανικούς οίκους και είχαν έλθει στη Σμύρνη, δεν μπορούσα ούτε εγώ ούτε οποιοσδήποτε άλλος να έχει πια εμπιστοσύνη στους ευγενικούς σκοπούς των Τούρκων προς τους Χριστιανικούς πληθυσμούς της Αυτοκρατορίας. Ένα εκατομμύριο και ένα τέταρτο του εκατομμυρίου Αρμενίων χάθηκαν στην τρομερή τούτη υπόθεση, αφού οδηγήθηκαν στο θάνατο με αργά βασανιστήρια κάτω από συνθήκες της πλέον φοβερής σκληρότητας. Τούτη η μεθοδική εξόντωση του Χριστιανικού πληθυσμού έχει πια προχωρήσει να γίνει έκτοτε μόνιμη. Ο φόβος που ενέπνευσαν στον Χριστιανικό πληθυσμό είναι τέτοιος ώστε κανένας από τους μη Μουσουλμάνους κατοίκους της Σμύρνης σε οποιαδήποτε περίπτωση ήθελε τρέξει ν' απομακρυνθεί με την πρώτη γνωστοποίηση πως οι Τούρκοι έρχονται πάλι πίσω. Τούτο είναι τόσο

απλό ώστε καθένας να είναι ικανός να το βλέπει.

Ο τελευταίος μέγας Σουλτάνος της γηραιάς Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν ο Abdul Hamid, ο τελευταίος μέγας κυβερνήτης, ο οποίος γνώριζε τι ήτο η Οθωμανική αυτοκρατορία, δηλαδή τα λείψανα της αρχαίας Βυζαντινής αυτοκρατορίας την οποία αποτελούσαν διάφορες βιομηχανικές και προοδευτικές γενιές από τις οποίες οι Τούρκοι ζούσαν σαν παράσιτα με πολύ σκληρή φορολογία. Ο Abdul Hamid γνώριζε πως η ασφάλεια της ούτω καλούμενης Οθωμανικής αυτοκρατορίας εστηρίζετο στη διαφύλαξη των Χριστιανών σε διαφωνία, ένα όχι πολύ δύσκολο καθήκον — και τόσο μακριά όσο η Μακεδονία ενδιεφέρετο, αυτός διατηρούσε ένα ειδικό έμπειρο στη Θεσσαλονίκη, του οποίου το καθήκον ήταν να προκαλεί ταραχές ανάμεσα στους Βουλγάρους Έλληνες και Σέρβους. Όταν αυτός εξεθρονίσθηκε και οι ούτω καλούμενοι Νεότουρκοι ήλθαν στην εξουσία, αυτοί άρχισαν, σύμφωνα με τα μηνύματά μας και με εκείνους όλους τους συναδέλφους μας στη θέση εκείνης της εποχής θα δείξουν, να καταδιώκουν και εξολοθρεύουν Βουλγάρους, Έλληνες και Σέρβους αδιακρίτως και μια γενική βασιλεία τρόμου έκαμε την αρχή της. Οι φυλακές εγέμισαν ολότελα και η Θεσσαλονίκη άρχισε να γεμίζει με γυναίκες που ζητούσαν πληροφορίες για τους συζύγους τους, οι οποίοι άλλοι μιν φονεύθηκαν και άλλοι αφαρπάγηκαν και μεταφέρθηκαν μακράν. Δεν έλαβε χώραν γενική σφαγή, αλλά έγιναν σποραδικοί φόνοι, που φθάνουν σχεδόν τον αριθμό της σφαγής, ως εκ τούτου επεκράτησαν κτηνώδη βασανιστήρια σ' όλη τη Μακεδονία. Η θέση των έγινε τόσο ανυπόφορη, ώστε οι Έλληνες, οι Βούλγαροι και οι Σέρβοι εξαναγκάστηκαν σε ομάδες ν' απομακρυνθούν και να βγουν έξω από τα όρια της Τουρκίας, πράγμα το οποίο έκα-

μναν σε κάθε ευκαιρία για πολλά χρόνια στο παρελθόν, με την έριδα που υπήρχε μεταξύ τους, όπως έχουμε αναφέρει πιο πάνω. Είναι αλήθεια πως αυτοί έπασαν καθένας στους λαιμούς των άλλων ευθύς που το καθήκον τους ετέλειωσε, αλλά έμειναν μαζί επί αρκετό χρονικό διάστημα για να εκπληρώσουν τούτο.

Τι έχει μείνει πίσω στα μυαλά των Τούρκων αφότου έκτοτε με την πώση του Abdul Hamid είναι καλώς αντιπροσωπευτικό στο δικό τους σύνθημα «Η Τουρκία μόνο για τους Τούρκους». Αυτοί οι ίδιοι οι Τούρκοι καθυστερημένοι, εκτός στις τέχνες του πολέμου, και ανίκανοι στη διεξαγωγή του εμπορίου σε μεγάλη κλίμακα, ή στη βιομηχανία, στις εφευρέσεις ή στη μοντέρνα βιομηχανία, αυτοί ζήλευαν τους Χριστιανούς, γιατί τους θεωρούσαν εμπόδιο στην ευημερία και ανάπτυξη τους. Έχω ακούσει Τούρκους πολιτικούς να κάμνουν λόγους στη Θεσσαλονίκη στους οποίους διαβεβαίωναν, πως εάν οι Χριστιανοί εξολοθρευόντο και κατεδιώκοντο εκτός της χώρας, οι Τούρκοι θα έμειναν μόνοι και θα ένιωθαν την ανάγκη πρόδου και ανάπτυξης των σχολείων, του εμπορίου και της βιομηχανίας. Είναι αυτή την εποχή που ακολούθησε η μεγάλη σφαγή που αναφέραμε πιο πάνω και στη συνέχεια έγιναν κι άλλες σφαγές σε μικρότερη κλίμακα.

Το καθεστώς των Ελλήνων στη Μικρασία ήτο το μόνο πολιτισμένο και αγαθοεργό σύστημα που εγνώρισε η χώρα τούτη ανάμεσα στην ιστορική της πορεία. Ήμουν στην πλησιέστερη προσέγγιση με τον κ. Στεργιάδη και μέσω αυτού έχω ταξιδεύσει πολύ πλατειά σ' όλη τη χώρα, έχω μιλήσει με εικοσάδες ιθαγενών Αμερικανών, οι οποίοι έχουν ταξιδεύσει σ' όλη την επικράτεια και γνωρίζω απόλυτα για εκείνο το οποίο εγώ μιλώ. Οι Έλληνες επιμωρούντο αυστηρότερο από τις επιθέσεις που εγίνοντο εναντίον των Τούρκων παρά οι Τούρκοι δια τις επιθέσεις εναντίον των Ελλήνων. Η ληστεία

καταστάληκε, η ασφάλεια πολύ γενικά επικρατούσε και όσο τα μέσα της Ελληνικής Κυβερνήσεως επέτρεπαν, και ο κ. Στεργιάδης υπεστήριζε και ίδρυσε αρχικά και πολιτισμένα Ινστιτούτα και ανέπτυξε και προήγαγε τη γεωργία, και τη βιομηχανία. Οι Έλληνες γεωργοί, οι οποίοι λίγα χρόνια προτύτερα είχαν εκδιωχθεί από τα σπίτια τους και τα χωριά τους είχαν καταστραφεί, είχαν επιστρέψει ευρέως και είχαν αρχίσει την καλλιέργεια της περιφημης σουλτανίνης ποικιλίας αμπελιού σε μεγάλη κλίμακα ως επίσης και του καπνού και άλλων γεωργικών προϊόντων. Εγώ στέλλω στο Τμήμα, σε άλλο μήνυμα ένα κατάλογο διαφόρων φιλανθρωπικών πράξεων προς τα Αμερικανικά Εκπαιδευτικά Ινστιτούτα υπό του κ. Στεργιάδη μαζί με άλλο κατάλογο αντιθέτου είδους περιποίησης τις οποίες είχαν υποφέρει από τους Τούρκους. Εκείνα τα Ινστιτούτα καταστράφηκαν για πάντα στην Σμύρνη και στα γειτονικά της μέρη — το μεγάλο Κολλέγιο και Γεωργικό σχολείο του Dor MacLachlan το οποίο ήκμαζε για τριάντα χρόνια, με τα δαπανηρά του οικοδομήματα που κτίστηκαν με Αμερικανικά χρήματα δεν έχει πια λόγο να υφίσταται. Το τέλος εκείνου του θαυμάσιου Ινστιτούτου έφερε ένα πλήρες σταμάτημα με την προσβολή πάνω στον Dor MacLachlan τον ίδιο υπό των Τούρκων στρατιωτών κατά την οποία αυτός σχεδόν έχασε την ζωή του. Οι Έλληνες και οι Αρμένηδες οι οποίοι μεγάλως υπεστήριζαν αυτό έχουν φύγει και δεν θα στραφούν πίσω για πολλά χρόνια. Οι Τούρκοι δεν θα συντηρήσουν τούτο. Η κυρία Calwell, σύζυγος ενός από τους καθηγητές, είπε χθες ότι οι Τούρκοι σπουδαστές του, τους οποίους εθεωρούσαν καλούς νέους άνδρες με καλλιεργημένο χαρακτήρα, έχασαν όλοι τον πολιτισμό τους κι έγιναν άγριοι, οπότε οι Τούρκοι έφθασαν στην Σμύρνη. Το Παρθεναγωγείο, ένα από τα θαυμάσια Ινστιτούτα στην Εγγύς Ανατολή, το Y.M.-C.A, το Y.W.C.A. και δυο Ινστιτούτα που ελειουργούσαν μέσα στους Τούρκους,

αμφότερα των οποίων γενναιόδωρα χρησιμοποιούνταν από τον κ. Στεργιάδη, έχουν όλα ανέλπιστα καταστραφεί. Είναι αμφίβολο αν θα υπάρξει κάποια πράξη με την Σμύρνη στο εγγύς μέλλο για λίγα σύκα να παραχθούν και πιθανό κάποιες σταφίδες και καπνά, αλλά ολόκληρη η περιοχή έχει ερημωθεί γιατί οι πραγματικοί προσδευτικοί εργάτες έχουν φύγει και κάθε μεγάλη ανάπτυξη κατά μήκος των προσδευτικών γραμμών έχει ανατραπεί πιθανό για πάντα.

Οι Έλληνες στην επαρχιακή Σμύρνη αγωνίζονταν ανάμεσα σε πολλές δυσκολίες: Πρώτο η απάθεια και ιθαγενούς πληθυσμού, ο οποίος δεν τους υπεστήριζε όσον έπρεπε, δεύτερο η αδυναμία να καθουχάσουν πραγματικά τον Τούρκο, τρίτο οι μεγάλοι Λεβαντινοί, Βρεττανοί, Γάλλοι κι άλλοι έμποροι οι οποίοι είχαν αποκτήσει περιουσίες κάτω από τους παλιούς Τούρκους με συνθηκολογήσεις και εγνώριζαν καλώς ότι ήταν τελείως αδύνατο να εκμεταλλευθούν τον Έλληνα, τέταρτο η έχθρα του μεγάλου καθολικού στοιχείου το οποίο είναι ακριβώς τόσο επικρά ενάντια στους Έλληνες όση ήταν στις μέρες της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Άλλο πράγμα το οποίο μεγάλως έχει εμποδίσει τους Έλληνες είναι η ολέθρια και διεφθαρμένη πολιτική τους. Το ποσό το οποίο η πολιτική παίζεται στην Ελλάδα και η έκταση στην οποία ο Έλληνας πολιτικός θα προχωρήσει, ακόμη και να θυσιάσει και αυτή την χώρα του και πολλές ζωές δια να διατηρήσει το κόμμα του στην εξουσία έστω και για λίγες εβδομάδες δύσκολα μπορεί να γίνει πιστευτός. Η ανατροπή του Βενιζέλου, του μεγάλου συμβούλου της Ελλάδος στην Ευρώπη και Αμερική και η επαναφορά του δυσφημισμένου βασιλέως ήταν η αρχή του τέλους. Η πολιτική παίζεται σε τέτοιαν έκταση ώστε ακόμη και τώρα με το πρόσωπο της τρομακτικής τραγωδίας στην Ελλάδα, δεν εχάθηκε η όψη, και το Βασι-

λικό κόμμα δεν θα επιτρέψει ακόμη και στους Βενιζελικούς να διανέμουν τα χρήματα που είχαν πάρει από την Ευρώπη ή να εγκαταστήσουν κουζίνες.

Εγώ σταθερά πιστεύω από τις παρατηρήσεις μου στη Σμύρνη και από πληροφορίες που έχω πάρει από διάφορες πηγές πως εκείνη η τρομερή συμφορά που έχει συμβεί στους κατοίκους της Μικρασίας ήταν το αποτέλεσμα της περιφρονητικής πολιτικής κίνησης. Το κόμμα που ήταν στην εξουσία πίστευε πως δεν μπορούσαν να λάβουν την βοήθεια της Ευρώπης χωρίς την ανατροπή του Κωνσταντίνου και την ανάκληση του Βενιζέλου. Χωρίς εκείνη τη βοήθεια, αυτοί δεν μπορούσαν να μένουν στην Σμύρνη, δεν μπορούσαν να εξαγγείλουν πως αυτοί ήσαν πρόθυμοι ν' αποσύρουν τα στρατεύματα τους από την επαρχία της Σμύρνης και ως εκ τούτου εσκεμμένως προκάλεσαν την καταστροφή την οποία ο κόσμος είχε δει. Για μήνες εκεί έχει γίνει μια σταθερή απόδουρηση των Βενιζελικών αξιωματικών και μπήκαν στη θέση τους έμπιστοι βασιλόφρονες, πολλοί από τους οποίους είχαν εγκαταλείψει τα στρατεύματα τους, αφήνοντας ολόκληρα συντάγματα χωρίς αξιωματικούς. Είμαι αξιόπιστα πληροφορημένος πως ο Ελληνικός στρατός ακόμα και την τελευταία στιγμή μπορούσε να κάμει ένα σταμάτημα και να επανορθώσει τη θέση του, εφ' όσον οι Τουρκικές δυνάμεις που είχαν εισέλθει στη Σμύρνη ήσαν ασήμαντες. Αλλά ακόμη οι Έλληνες αξιωματικοί οι οποίοι επιθυμούσαν να κάμουν τέτοιο σταμάτημα και εξέφρασαν την ικανότητα τους να προχωρήσουν, διετάχθηκαν ν' αποσυρθούν. Ολόκληρη η οικτρά τραγωδία καταλήγουσα στην πλέον δηκτική ανθρωπινή ταλαιπωρία επί μεγάλης κλίμακος, πρέπει να προκαλεί γενικών αποτροπιασμό και αποθάρρυνση με αναφορά στους Έλληνες, Τούρκους και Ευρωπαίους.

Ο Μουσταφά Κεμάλ είχε μια ευκαιρία να δικαιώσει τους ύμνους των Ευρωπαϊ-

ων και Αμερικανών προπαγανδιστών του και να θέσει τους χριστιανούς στην ντροπή, μπαίνοντας ειρηνικά στην Σμύρνη και αποπειρώμενος προστασία σ' όλους τους κατοίκους της. Αντί την απεχθή σφαγή που είχε ετοιμασθεί να διαπράξει και την οποίαν έχω πια περιγράψει και στην οποίαν θ' αναφερθώ και πάλι. Λαφυραγωγών, λεηλατών, βιάζων και σφάζων, επροχώρησε σε μεγάλη κλίμακα αμέσως μετά την είσοδο των Τούρκων των οποίων η εκδίκηση ξέσπασε πρώτα στον Αρμενικό πληθυσμό που κατηγορήθηκε πως είχε ρίξει βόμβες. Η αλήθεια είναι ότι πολύ λίγες βόμβες ρίφθηκαν, πιθανό μισή δωδεκάδα στο μεγαλύτερο αριθμό κι αυτές σε μια μονάχα ενορία της πόλης, όπου σπανίως εθεάθησαν Αρμένιοι. Τούτο δεν ήταν δικαιολογία δι' ένα άγριο κυνηγητό νύκτα και μέρα που κράτησε τρεις μέρες. Το κνηνητό των Αρμενίων εγένετο με ουλαμούς τακτικών στρατιωτών και οι φόνους τους διεπράττοντο κατά τον πλέον επαναστατικό τρόπο, με πυροβολισμούς, με μαχαιριές, με κατακομμάτισμα μέχρι θανάτου με κόψιμο των λαιμών τους δημόσια μέσα στους δρόμους. Οι Αρμένιοι συστηματικά κυνηγήθηκαν και φονεύθηκαν, καθ' ον χρόνο έμπαιναν στην πόλη και στα σπίτια τους, που μεθοδικά έσπαζαν οδό με οδό, λεηλατούντες και όταν οι άνθρωποι έβγαιναν έξω εφονεύοντο. Καμιά υπέρ Τουρκική προπαγάνδα μπορεί να επισκοτίσει τι πραγματικά συνέβηκε στη Σμύρνη· υπήρχαν πάρα πολλές αξιόπιστες μαρτυρίες — η αλήθεια είναι σίγουρο ν' αποκαλυφθεί.

Μετά τη μεγάλη πυρκαγιά, αποτέλεσμα της οποίας ήταν ολόκληρος ο Χριστιανικός πληθυσμός να εξαναγκασθεί να καταφύγει στην προκουμαία όπου επερίμενε για μέρες εκτείνοντας τα χέρια του στα πολεμικά πλοία που ήταν στο λιμάνι, φωνάζων και ικετεύων για βοήθεια και αποθνήσκων από την πείνα και τη δίψα. Στη δοκιμασία τους αυτή η διαγωγή των Τούρκων ήταν βδελυρά. Miss Emily Mac-

callym διευθύντρια του Παρθεναγωγείου Σμύρνης, η οποία επέστρεψε απ' εκείνη την πόλη τούτο το πρωί, λέγει πως υπάρχουν ακόμη μεγάλα πλήθη κόσμου τούτων των δυστυχισμένων πλασμάτων στην προκουμαία και στο μήκος όλης της παραλίας, χωρίς νερό και χωρίς τροφή πεθαίνοντας και πως η δυσωδία τούτων των νεκρών σωμάτων είναι φοβερή. Υπάρχουν ακόμη διακόσιες χιλιάδες περιμένοντες στην προκουμαία για να μεταφερθούν. Έχει εξαγγελθεί πως όλοι από τους άνδρες από δεκαοκτώ μέχρι σαράντα πέντε χρονών ηλικίας συλλήφθησαν σαν αιχμάλωτοι πολέμου και θα υποχρεωθούν να βαδίσουν στο εσωτερικό και αυτή είδε επιβεβαιώνοντας εκθέσεις υπό άλλων που πρόσφατα ήλθαν από την Σμύρνη, μεγάλα πλήθη ανδρών έχουν απομακρυνθεί από τους Τούρκους φρουρούς. Η καρδιά ολόκληρης της ανθρωπότητας έχει σκληρυνθεί από τον Ευρωπαϊκό Πόλεμο, αλλά υπάρχει ακόμη κόσμος που ζει και που μπορεί να εκτιμήσει τα φοβερά βάσανα που προξενούνται από τούτο το διαχωρισμό εκείνων από τους πατέρες και τους αδελφούς, απο συγγενείς και αγαπημένους τέτοιους.

Καθένας ο οποίος έχει ζήσει στην Ανατολή θα ξέρει πως η μοίρα τούτου του κόσμου είναι ο βέβαιος θάνατος. Στη διάρκεια του Μεγάλου Πολέμου, ενώ βρισκόμουν στη Σμύρνη, οι Έλληνες — Οθωμανοί υπήκοοι αναγκαστικά σελαμβάνοντο για στρατιωτική υπηρεσία και τοποθετούντο να σκάπτουν χαρακώματα κι άλλες βαρετές χειρωνακτικές εργασίες μέσα στη βροχή, χωρίς κουβέρτες ή σκηνές ή τροφή και τρεις από τους τέσσερεις αυτούς απέθνησκαν. Οι οικογένειες τους απεμακρύνοντο, οι σύζυγοι, οι αδελφές και τα παιδιά τους θα έμεναν χωρίς φυσικούς προστάτες και θα έπευε να φθαρούν και να πεθάνουν εκτός εάν αορίστως εφρόντιζε κάποιος γι' αυτούς.

Θα υπάρχει η θεωρία κάποιων στην Ελλάδα δεν εγένοντο ανακουφιστικά έρ-

γα και πως το μέγιστο βάρος της διατροφής των προσφύγων που μετεφέρετο εκεί έπρεπε να υπέφεραν σ' εκείνη τη χώρα. Επειδή αυτή ήταν υπεύθυνη για την καταστροφή, αλλά τα ταμεία της Ελλάδας είχαν εξαντληθεί και αυτή αδύνατη σε τούτο το έργο, και γω δεν γνωρίζω γιατί αθώες τρίτες ομάδες έπρεπε να υποφέρουν για τα λάθη των άλλων.

Επιθυμώ να επαναλάβω πως η υφιστάμενη αστυνομία της Τουρκίας, από την πτώση του Abdul Hamid, έχει γίνει η απέλαση, ο φόνος, η εξάλειψη των Χριστιανικών φυλών. Έχω κάμει πολλές επιτυχείς προφητείες και τώρα κάμνω ακόμη μια. Εάν οι Κεμαλικές δυνάμεις επιτρέπετο να μπου στην Κωνσταντινούπολη, οι φοβερές σκηνές στις οποίες εμείς είμεθα μάρτυρες στην Σμύρνη θα επαναλαμβάνοντο και σ' εκείνη την πόλη. Εν όψει όλων εκείνων που έχουμε πει και όλων εκείνων που έχουν συμβεί, εγώ δεν βλέπω δικαιολογία γιατί ο Τούρκος μπορούσε να σφάζει Αρμενίους και Έλληνες στον Πόντο, στην Αρμενία και στην Μικρασία και να δίδει ένα «ευγενές και ευεργετικό καθεστώς» στην Κωνσταντινούπολη.

Επιθυμώ τώρα ν' αποδείξω τη διαφορά μεταξύ Έλληνα και Τούρκου. Ο Έλληνας έχει αναμφίβολα σφάξει Τούρκους αλλά κανένα έθνος έχει τέτοια συνεπή ιστορία σφαγών επί μεγάλης κλίμακος ή ποτέ είχε στην ιστορία του κόσμου όπως ο Τούρκος. Έλληνες πολιτικοί δυνατό να είναι διεφθαρμένοι και φαύλοι, αλλά ο Έλληνας είναι ικανός του πολιτισμού κατά μήκος μοντέρνων γραμμών: Αυτός κτίζει νοσοκομεία, πανεπιστήμια, ιδρύει ατμοπολικές γραμμές, εισάγει νέα συστήματα καλλιέργειών στη γεωργία, και αποκτών την ελευθερία του αυτός αναπτύσσεται. Βλέπω μια διαφορά μεταξύ υπερβολής ενός λυσσασμένου και προδωμένου στρατεύματος που αποσύρεται δια μέσου μιας χώρας την οποία είχε κρατήσει για πολλά χρόνια και χωρίς τους αξιωματικούς του και η διαγωγή του νι-

κηφόρου Τουρκικού στρατεύματος, το οποίο αντί της προστασίας του απελπισμένου κόσμου τον οποίο είχε υπό την εξουσία του εσκεμμένως έθεσε περί την σφαγή και την ύβρη.

Κανένας που δεν έχει ζήσει στην Εγγύς Ανατολή μπορεί ν' αντιληφθεί πόσο απόλυτα ανίκανος προόδου ο Τούρκος είναι: Κανένας ο οποίος δεν έχει ταξιδεύσει διά μέσου των Τούρκικων χωριών ή δια μέσου της όπισθεν επικράτειας της Τουρκικής Αυτοκρατορίας μπορεί ν' αντιληφθεί πόσο ανέλπιστα καθυστερημένος ένας κόσμος είναι ο οποίος κρατεί κατά προσέγγιση 500 χρόνια το πιο ευνοϊκό και πιο πλούσιο μέρος της επιφάνειας της γής και ποτέ δεν μπόρεσε να κάμει μια ραπτομηχανή ή ένα άροτρο, ή μια εκκοκιστική μηχανή, ούτε μια καρφίτσα, ούτε ένα σπίρτο. Καθένας που ελπίζει για πρόοδο της Τουρκίας κατοικημένη μόνο από Τούρκους είναι σαν να ελπίζει για την λεοπάρδαλη ν' αλλάξει κηλίδες (στίγματα). [...]

Έχω την τιμή επίσης να καταδείξω στο Τμήμα πως όλες οι σφαγές επί μεγάλης κλίμακας που διαπράττονται από τους Τούρκους πως και η Ιστορία της Τουρκικής Αυτοκρατορίας είναι ιστορία μεγάλων σφαγών και πάντοτε εκτελούνται από τις ανώτερες αρχές.

Καθένας που πιστεύει πως οι δυνάμεις του Μουσταφά Κεμάλ έφυγαν από τον έλεγχο του στη Σμύρνη και πως αυτός τις είχε στο χέρι του τόσο διάστημα όσο μπορούσε, δεν γνωρίζει τίποτε από την Ιστορία της Τουρκίας ή των γεγονότων στην Εγγύς Ανατολή. Πιστεύω ακόμη επίσης εάν οι συμμαχικοί στόλοι στο λιμάνι της Σμύρνης, ο Γαλλικός, Ιταλικός, Βρετανικός και Αμερικανικός είχαν εμφαντικά πει στο Κεμάλ ότι εκεί έπρεπε να μη γίνουν σφαγές, τίποτε δεν μπορούσε να λάβει χώραν. Εάν αυτοί του έλεγαν πως σήμερα έπρεπε να σταματήσει την απομάκρυνση των ανδρών με ηλικία 18—45 χρόνων στο εσωτερικό της χώρας, αυτός θα σταματούσε, αλλά όταν βλέπει τις μεγάλες δυνά-

μεις του κόσμου να κáθηνται εν ασφαλεία στα πολεμικά τους πλοία βλέποντες τις τρομακτικές ενέργειες, αυτός ενθαρρύνεται σε μεγαλύτερες κι ακόμη μεγαλύτερες υπερβολές. Η θέα μιας σφαγής που προχωρεί κάτω από τα μάτια των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης και με τη φαινομενικώς σιωπηρά συγκατάθεση τους, είναι ένα πράγμα το οποίο ελπίζω ουδέποτε να ξαναδώ πάλι.

Πιστεύω πως όταν η πραγματική αλήθεια γίνει γνωστή τι συνέβηκε στη Σμύρνη και τι πρόκειται να συμβεί στην Εγγύς Ανατολή, όλος ο κόσμος πληθυσμός της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών θα αισθανθεί όπως έκαμα κι εγώ.

Σεπτέμβριος 26 1922.

Ενώ έγραφα τα πιο πάνω είχα ειδοποιηθεί πως οι τρεις δυνάμεις κατόπιν συνεννόησης είχαν στείλει ένα σημείωμα στο Μουσταφά Κεμάλ ειδοποιώντας πως με τη συγκατάθεση τους θα επιτραπεί στα στρατεύματά του να καταλάβουν την Κωνσταντινούπολη και την Θράκη. Ο πανικός τον οποίο τούτη η γνωστοποίηση πρέπει αναγκαστικά προξένησε μεταξύ των ιθαγενών Χριστιανών και ακόμη των Ευρωπαίων κατοίκων της Κωνσταντινούπολης, έχει, βέβαιος, αρχίσει. Το τμήμα είναι καλύτερο με τα προσόντα του να γνωρίζει τι μέλλει να γίνει στην Κωνσταντινούπολη παρά εγώ που είμαι εδώ, αλλά εγώ διακινδυνεύω τούτο τον ισχυρισμό σαν βέβαιο, χωρίς οριστική πληροφορία. Οι ιθαγενείς Χριστιανοί κάμνουν καλά να εγκαταλείψουν τη χώρα μερικοί απ' αυτούς όσοι μπορούν φεύγουν διότι και αν ακόμη ληφθούν μέτρα να εμποδίσουν μια άγρια σφαγή με την άφιξη των Κεμαλικών στρατευμάτων, η ζωή των χριστιανών θα είναι ανυπόφορη και ανασφαλής και σφαγές ωρισμένως θα διαπράττονται από καιρό σε καιρό στο μέλλον. Μακρά παρατήρηση με έχει πείσει πως ο Τούρκος είναι ανίκανος να κυβερνήσει τους Χριστιανικούς πληθυσμούς. Οι Χριστιανοί μπορούν να εσημερή-

σουν υπό τον αρχαίο Τούρκο σ' ένα γενικό τρόπο, παρά τις αναριθμητές σφαγές που είναι σίγμα πάνω στην Τουρκική ιστορία, αλλά η πολιτική των Νεοτούρκων καθιστούν την ζωή του Χριστιανικού στοιχείου αδύνατη.

Θεμελιώδεις Αρχές

1. Τουρκικές σφαγές πάντοτε διεξάγονται με τη διαταγή των ανωτέρων αρχών. Αυτή είναι πολύ γνωστή αρχή και ο τρόπος κατά τον οποίο διάφορες ιστορικές σφαγές καθοδηγήθηκαν το αποδειχνει. Τέτοια ήταν η περίπτωση της Σμύρνης και η έκθεση του Μουσταφά Κεμάλ πως αυτός δεν μπορούσε να κυβερνήσει τα στρατεύματά του είναι ψευδής. Είναι ένα παράδοξο γεγονός πως ο Τούρκος είναι ακόμη ικανός να εξαπατά τους Ευρωπαίους προς καταφρόνηση της μακράς παρατήρησης της τακτικής του. Είναι πιθανό πως μια εμφαντική λέξη προς τον Τούρκο Αρχιστράτηγο από το Γάλλο ναύαρχο ήθελε σταματήσει την σφαγή κι όλους τους τρόμους που ακολούθησαν.

2. Θα μου μείνει πάντα στο νου πως είχε υπάρξει για κάποιο χρόνο η τακτική των Τούρκων εθνικοφρόνων να εξολοθρεύσουν και εξαλείψουν το ιθαγενές Χριστιανικό στοιχείο στην Τουρκία. Καθένας που σχηματίζει σχέδια για μελλοντικές υποθέσεις ή διπλωματικές σχέσεις με την Τουρκία έπρεπε να το έχει τούτο στο νου του και θα είναι πλήρως ενήμερος των μεταβαλλομένων συνθηκών στη χώρα.

3. Ο Κεμαλισμός έχει στηριχθεί από τους Συμμάχους με την αδυναμία και τη διαφωνία τους. Η διαγωγή της Γαλλίας έχει γίνει μια από τις άπιστες στόμες Συμμάχους, με το σκοπό να κερδίσει παραχωρήσεις και ν' ανατρέψει την Βρετανική επιρροή στην Εγγύς Ανατολή. Η Μεγάλη Βρετανία, εξαιτίας της εργατικής αντιθέσεως και της ανησυχίας των Μουσουλμάνων στις Ινδίες, είναι υποχρεωμένη να καταπιεί τούτο το πικρό χάπι, με την ελπίδα πως οι παραχωρήσεις στον Κεμάλ θα ησύχαζαν τους Μουσουλμάνους των Ινδιών. Τούτο είναι ένα λάθος και

υπήρξε μια λανθασμένη πολιτική από την αρχή. Η είσοδος των Κεμαλικών στην Κωνσταντινούπολη θα εξέγειρε τους Μουσουλμάνους των Ινδιών πέραν του ελέγχου.

4. Η Κωνσταντινούπολη είναι σήμερα όπως ήταν τον καιρό της πτώσης της, το εξωτερικό προπύργιο της Ευρώπης ενάντια στις ορδές της Ασίας και μιας και είναι δοσμένη στον Τούρκο, αυτός θ' αρχίσει ένα πόλεμο κατακτήσεως πάνω στις Βαλκανικές Πολιτείες, εάν όχι σήμερα, αύριο, και αν όχι τούτο τον χρόνον, τον άλλο και η ειρήνη στην Ευρώπη θα είναι διαρκώς σε κίνδυνο. Ο Τούρκος είναι μια φυλή που δεν έχει ενδιαφέρον στις τέχνες της ειρήνης και ο οποίος δεν ξεύρει τίποτε άλλο εκτός από τον πόλεμο και την κατάκτηση. Είναι αδύνατο γι' αυτόν να απομακρυνθεί από την γραμμή και τις ενέργειες του πολέμου. Οποιαδήποτε σχέδια στηριζόμενα στις υποσχέσεις ή επί οποιωνδήποτε διαφορετικών βάσεων είναι κτισμένα επί ψευδούς θεμελίου.

Είμαι ατυχώς μόνο ένας απλός επίσημος, μη κατέχων υψηλή θέση και τα λόγια μου πιθανόν να μη έχουν μεγάλη βαρύτητα αλλά ξεύρω από που εγώ μιλώ και μερικοί οι οποίοι διαβάζουν τούτες τις γραμμές θα ζητήσουν να δουν αυτά επιβεβαιωμένα.

Οι άνθρωποι μεταξύ των ηλικιών 18—45 χρόνων, οι οποίοι σήμερα απεσπάσθησαν από τις συζύγους, αδελφές, μητέρες και παιδιά τους ανάμεσα σε σκηνές οίκτου τις οποίες μόνο ένας Κουίνκινγκς θα μπορούσε να περιγράψει και οι οποίοι οδηγήθηκαν από τους Τούρκους στα βάθη της Ανατολίας για να χαθούν με τον αργό θάνατο της πείνας και της αποκαλύψεως, είναι οι ειρηνικοί και φιλήσοχοι γεωργοί της Μικρασίας και οι πολίτες της Σμύνης, οι οποίοι ουδέποτε είχαν την συμπάθεια της Κυβερνήσεως Κωνσταντίνου και οι οποίοι δεν είναι στην σοβαρή υπευθυνότητα δια την τρομακτική μοίρα στην οποία τους είχαν ρίξει. Τούτη η άδικη πράξη είχε διαπραχθεί χωρίς την παραμικρή λέξη προστασίας από οποιαδήποτε

πολιτισμένη κυβέρνηση.

Έχω την τιμή να είμαι, Κύριε ο ευπειθής Σας θεράπων Αμερικανός Γενικός Πρόξενος στη Σμύρνη.

Μέρος II

Εκθέσεις που αφορούν τη στάση των Τούρκων

Το πρώτο βήμα στο πρόγραμμα των Νεοτούρκων

Για να μπορέσουμε να περιλάβουμε τούτο το διήγημα ακριβώς, ένας πρέπει να ενθυμηθεί πως η Ανατολή είναι αμετάβλητη. Τούρκοι της σημερινής είναι ακριβώς οι ίδιοι μ' εκείνους που ακολούθησαν το Μωάμεθ τον Κατακτητή ανάμεσα στις πύλες της Κωνσταντινούπολης στις 29 Μαΐου 1453 και αυτοί έχουν αποδείξει ακριβώς πως δεν διαφέρουν απ' εκείνους τους οποίους ο Γλάδστων κατάγγειλε για τις Βουλγαρικές θηριωδίες του 1876. Εκείνοι που στηρίζουν ελπίδες πάνω σε οποιαδήποτε άλλη αντίληψη θ' απατηθούν. Θα εξαπατηθούν επώδυνα εάν κάμουν συμβάσεις ή διαθέσουν μεγάλα ποσά χρημάτων επί των δυτικών ιδεών του Ανατολικού χαρακτήρα.

Εγώ δεν είμαι ούτε «Υπέρ Έλληνας» ούτε «Υπέρ Τούρκος» ούτε τίποτε άλλο εκτός από Υπέρ Αμερικανός και Υπέρ Χριστιανός. Επειδή έχω περάσει το πλείστο μέρος της ζωής μου σε επαρχίες όπου το αίσθημα της φυλής τρέχει ψηλά, μοναδικός μου σκοπός στη ζωή μου είναι να βοηθώ τους καταπιεζομένους ανεξάρτητα απο φυλή που ανήκουν, καθώς θ' αποδειχθεί με τοκομμέντα που θα υποβάλω αργότερα, και έχω κερδίσει την εκπεφρασμένη ευγνωμοσύνη απειράριθμων Τούρκων για τη βοήθεια και ανακούφιση που είχα παράσχει σ' αυτούς σε διάφορες περιπτώσεις.

Είμαι ενήμερος των πολλών ευγενικών ποιοτήτων του Τούρκου χωρικού, αλλά δεν συμφωνώ με πολλά διδάγματα της θρησκείας του, και δεν το θαυμάζω όταν κόπτε

λαιμούς χριστιανών γυναικών τις οποίες βιάζει. Οι σφαγές που είναι πια αριθμημένες είναι ένα επαρκές στίγμα πάνω στο Τούρκικο όνομα. Αυτές έγιναν κατορθωτές με τις διδασκαλίες του Κορανιού, το παράδειγμα του Μωάμεθ, ασέλγεια και η επιθυμία για λάφυρα. Αυτοί βυθίζονται σε ασημότητα όταν συγκριθούν με το άπειρο μέγεθος σφαγής περισσότερων ανθρώπων, ιδίως στα πρόσφατα έτη που είχαν την καθοδήγηση και προστασία του Abdul Hamid, Talaat και Σία και Mustafa Khemal.

Θα μου μείνει αξέχαστο στο νου, οπωσδήποτε, πως δεν ήτο μέχρι της δήλωσης του συντάγματος πως η ιδέα «Η Τουρκία μόνο για τους Τούρκους» επήρε οριστική μορφή και αναπτύχθηκε σε σχέδιο εκπληρώντας έτσι τους σκοπούς του που απέβλεπαν στην εξάλειψη όλων των Χριστιανικών πληθυσμών εκείνης της χώρας που είχε ποτισθεί με το αίμα των κατοίκων της — ένα σχέδιο που συνίστατο με την γενική ιστορία της εξάπλωσης του Μωαμεθανισμού στις αρχαίες πατρίδες της Χριστιανώσυνης.

Στο χρόνο της δήλωσης του συντάγματος το 1908, βρισκόμουν στις Αθήνες. Ο πρώτος μου υπαινιγμός του γεγονότος τούτου ήταν μια πορεία Ελλήνων κρατούντες Ελληνικές και Τουρκικές σημαίες και πορεύονταν ανάμεσα στις οδούς με κατεύθυνση προς την Τουρκική πρεσβεία όπου αυτοί έκαμαν μια φιλική και ενθουσιαστική επίδειξη.

Η άποψη στην Ελλάδα και γενικά σ' όλα τα Βαλκάνια ήταν πως το σύνταγμα εννοούσε ίσα δικαιώματα για όλους στην Τουρκία ανεξάρτητα από θρησκεία — η αυγή μιας νέας εποχής. Εάν αυτή η αντίληψη αποδεικνύετο αληθής, η Τουρκία θα ήταν σήμερα μια από τις μεγαλύτερες χώρες του κόσμου, προοδευμένη και ευημερούσα. Η αδυναμία της αντίληψης ήταν πως σ' ένα ίσο και φιλικό ανταγωνισμό, οι Χριστιανοί ήθελαν γρήγορα γυμνώσει τους Οθωμανούς, οι οποίοι θα έδρισκαν ταχέως εαυτούς σε υποδεέστερη θέση, εμπορικά, βιομηχανικά και οικονομικά. Ήταν τούτη η γνώση που ανάγκαζε τους Τούρκους ν' αποφασίσουν την πλή-

ρη εξόντωση των Χριστιανών. Ήταν πραγματικά αντιστροφή της πορείας της φύσεως, οι κηφίνες ήσαν περίπου να σκοτώσουν τις εργατικές μέλισσες.

Στη διάρκεια τούτων των ημερών ένα μέλος του Τούρκικου Υπουργείου έκαμε μια διάλεξη στη Θεσσαλονίκη συμβουλευόντο κλείσιμο των ξένων ιεραποστολικών σχολείων καθώς και των ιθαγενών Χριστιανικών παροτρύνων: «Εάν κλείσουμε τα Χριστιανικά Ινστιτούτα, τα Τούρκικα Ινστιτούτα εξ ανάγκης θ' αναπληρώσουν να καταλάβουν τη θέση τους Μια χώρα πρέπει να έχει σχολεία». Ευθύς μετά την πτώση του Abdul Hamid μετατέθηκα στη Θεσσαλονίκη. Υπήρχε διάχυτη χαρά με την πτώση του «Αιματηρού Τυράννου» και η βεβαιότητα επικρατούσε πως οι υπήκοοι της Τουρκίας τελικά θα ενώνονταν να σχηματίσουν ένα βασίλειο όπου ήθελαν έχει πλήρη ελευθερία να λατρεύουν το Θεό και να επιδιώκουν τις ειρηνικές τους ασχολίες ανάμεσα σε ασφάλεια. Η πτώση του Abdul Hamid μπόρεσε να γίνει κατορθωτή με την συνεργασία και βοήθεια των Χριστιανών.

Αλλά οι τελευταίοι — Έλληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι — σκληρά αυταπατήθηκαν. Μια γενική καταδίωξη άρχισε, οι λεπτομέρειες της οποίας εκτέθηκαν στις διάφορες κυβερνήσεις απ' όλους τους πρόξενους της Πολιτείας. Αυτή η καταδίωξη στην αρχή επιδείχθηκε μόνη της υπό τύπον σοπαραδικών δολοφονιών του τρόμου με συχνότητα σ' όλη τη Μακεδονία, τα θύματα ήσαν στην αρχή σημαίνοντα πρόσωπα των διαφόρων Χριστιανικών κοινωνιών. Ένας ευνοϊκός τόπος δια πυροβολισμό τούτου του κόσμου ήταν τα σκαλιά του σπιτιού τους την στιγμή που επέστρεφαν στο σπίτι. Έγινε φανερό πως η Τουρκική Κυβέρνηση για να κερδίσει έλεγχο έκλινε στην εξόντωση όχι Μουσουλμανικών αρχηγών. Πολλοί απ' εκείνους που δολοφονήθηκαν είχαν αναδειχθεί πρωτοπόροι στο προσκύνημα ενάντια στον Abdul Hamid.

Από την εξόντωση σημαίνοντων, το πρόγραμμα επεξετάθηκε σε κόσμο όχι μεγάλης